

Sivistymättömyyden huippu? Huvipostin väärinkäytökset yhteisönormeja horjuttamassa 1900-luvun alun kansalaisjärjestöjen iltamissa

Asta Sutinen

Tarkastelen artikkelissani kansalaisjärjestöjen ohjelmallisissa iltamissa järjestettyä ohjelmanumeroa, huvipostia, ja sen herättämiä affektiivisia reaktioita 1900-luvun alun Suomessa. Viime vuosisadan alun ensimmäisen vuosikymmenen poliittisesti jännitteisessä ilmapöydässä ja orastavassa kansalaisyhteiskunnassa myös aiemmin kouluttamattomat väestönosat alkoivat ilmaista itseään kirjallisesti. Tähän tarpeeseen vastasi iltamayhteisön kesken jaettu huviposti. Vaikka huvipostin oli tarkoitus olla romanttinen ja iloinen leikki, sen nimettömiin kirjeisiin kirjoitettiin niin usein mielipahaa aiheuttavia solvauksia, että se kirvoitti kiihkeään yleisönosastokirjoitteluun väärinkäytöksiä vastaan. Sanomalehtiaineiston kautta selvitan, millaisia syitä ja ratkaisuehdotuksia aikalaiset antoivat huvipostin aiheuttamalle ongelmalle. Tutkin Sara Ahmedin tunteen tarttumisen teorioihin nojaten sitä, miten sanomalehtien huvipostikeskustelu muokkasi yhteisöjä vetoamalla pelon, vihan, häpeän ja vastenmielisyyden tunteisiin. Huviposti koettiin häiriötekijöiden vuoksi ongelmana ja siten uhkana toivotulle ja kuvitellulle yhteisöllisyydelle. Huvipostikeskustelujen tarkoituksena oli tuottaa eroa toivotun ja ei-toivotun käytöksen välille sekä vahvistaa oman yhteisön usein luokkasidonnaisia arvoja. Anonyymejä syyllisiä nähtiin paitsi poliittisten vastustajien myös omien joukossa. Yhteisten arvojen nimissä väärintekijä tuli siten torjua pois tai häneltä piti vaatia parannusta anteeksiannon edellytyksenä.

Avainsanat: affektiivisuus, kansalaisjärjestöt, yhteisöt, kirjoittaminen, sanomalehdet

In my article, I will examine how the "huviposti," a number in events organized by various civic associations, provoked affective responses and formed emotional communities in early 20th century Finland. Shaped by the politically incendiary atmosphere of the early years of civil society in the early 1900s, the previously uneducated part of the population began to express themselves through writing. The need for literacy, especially writing, was met at the events where the huviposti was delivered among the participants. Despite the aim to be a fun and romantic play, the huviposti letters were often filled with insulting and upsetting notes. That encouraged people to write affective letters to the editor in newspapers and object to the misuse of the huviposti. By close-reading the newspaper material, I will examine the explanations and solutions for the huviposti problems by contemporary people. I will use the theories of Sara Ahmed to investigate how the newspaper discussions shaped the communities by appealing to the affects of fear, anger, shame, and disgust. As a result of the misuse, the huviposti was perceived as a problem and therefore as a threat to a desirable and imagined unity. The purpose of the huviposti discussions was to make a difference between wanted and unwanted behavior and strengthen the class-based values. The anonymous perpetrators were seen not only among political opponents but among "us." In the name of the shared values, those who were perceived as guilty were rejected, or they were expected to become remorseful to gain forgiveness.

Keywords: affectivity, non-governmental organizations, communities, writing, newspapers

Johdanto

Karjalan köyhälistön äänenkannattajassa *Rajavahti*-lehdessä julkaistiin joulun alla 1909 pakina, jossa kuvailtiin työväenyhdistyksen uusia tuulia Valtimolla. Pohjois-Karjalan äärimmäisessä kolkassa sijaitsevan pitäjän työväenyhdistykselle oli rakennettu talo, ja iltamiakin jo järjestettiin, vaikkakin haparoivin ottein. Uusimpien iltamien tarjontaa luonnehdittiin kaiken kaikkiaan heikonlaiseksi, eivätkä mairittelevia lausuntoja saaneet yksittäiset ohjelmanumerotkaan, kuten seuraavassa kuvattu *huviposti*:

Huvipostikin oli otettu ohjelmaan, joka muutoin olisikin hywin hauska ohjelmanumero, jos wain siinä noudatettaisiin siweysperiaatteita; mutta täälläpäin tätä tilaisuutta näytään käytettävän wain toistensa henkilökohtaiseksi solwaamiseksi ja wielä kaiken muun lisäksi sellaisia lauseita käyttäen, jotka täydellisesti kuwaawat sepustajansa eläimellistä luonnetta ja epäsiweellistä ajatustapaa. Tuollaisille henkisesti sairaille sieluille olisi minun mielestäni mukawin pysyä kokonaan poissa koko tuollaisista tilaisuuksista, tahi ainakin antaa paperin olla pilaamatta, jollei löydä muita sanoja humorististen ajatustensa ilmituomiseksi. (Waltimon puolen pakinoita, *Rajavahti* No 143, 20.12.1909)

Huvipostiksi kutsuttu uusi ohjelmanumero viesti jo nimellään kepeästä hauskuudesta, jonka tarkoituksena oli tuottaa iloa ohjelmanumeroon osallistujille. Yllä oleva sitaatti kuitenkin paljastaa, että iltamien ohjelmistoon otettu huviposti oli kääntynyt – vaikkakin ehkä huumorin varjolla – tapahtumassa läsnä olevien osallistujien solvaamiseksi. Moinen käytös oli paheksuttavaa ja pakinoitsijan mukaan osoitti kirjoittajansa siveettömyyttä ja suoranaista elämellisyyttä. Huvipostiin kohdistuneet moitteet eivät koskeneet ainoastaan Valtimon työväenyhdistystä, vaan samankaltaisia huolestuneita, paheksuvia sekä huonon käytöksen syitä ja ongelman ratkaisuehdotuksia penäviä kirjoituksia nähtiin runsaasti sanomalehdissä viime vuosisadan alkupuolella.

Tässä artikkelissa tarkastelen huvipostin kirvoittamaa sanomalehtikirjoittelua ja kysyn, **miten ja miksi** huviposti herätti niin kiihtyneitä reaktioita sanomalehdissä ja **millä tavoin** huvipostin aiheuttamiin ongelmiin puututtiin. Tutkin Sara Ahmedin (2018) teorioihin nojaten sitä, miten sanomalehtien huvipostikeskustelu muokkasi yhteisöjä vetoamalla pelon, vihan, häpeän ja vastenmielisyyden tunteisiin. Huviposti oli tunteita herättävänä ja tunnepitoisiin reaktioihin johtavana iltamien ohjelmanumerona affektiivinen ilmiö, jonka affektiivisuutta väitän ihmisten myös tietoisesti hyödyntäneen. Huviposti ei olisi herättänyt vaikutuspiirissään eläneiden ihmisten parissa niin suurta pahennusta ja pelkoa sivistyksen rappeutumisesta, mikäli se olisi koettu nimensä mukaisesti vain harmittomana viihdemuotona. Huvipostin herättämien tunnereaktioiden perusteella on selvää, että ohjelmanumero koetteli myös kansalaisjärjestötoimintaan osallistuvien paikallisyhteisöiden rajoja.

Affektiivisuus ja tunneyhteisöt ovat nousseet kulttuurin- ja historiantutkimuksessa kokemuksellisuutta sekä tunteiden liikkumista ja tarttumista painottaviksi näkökulmiksi viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Tunnehistoriassa tunteet ovat paljon muutakin kuin yksilön sisäisen kokemusmaailman heijastumia: ne ovat kulttuurisesti muotoutuneita ja jaettuja ja siten myös yhteisöllisen kontrollin kohteita. Sosiologi Norbert Eliaksen vaikutusvaltainen mutta myös kritisoitu sivilisaatioteoria käsitteli tunneilmaisun kontrollia 1900-luvun alussa ylhäältä alaspäin suuntautuvana toimintana (Tepora 2022, 45, 47). Vaikka teorian lineaarisuutta on aiheellisesti arvosteltu, kysymys tunteiden politiikasta on edelleen olennainen: kansanomaisen tunneilmaisun kontrollointi sivistyneistön taholta on ollut *tunnehallinnon* eli *-regiimin* rakentamista (Tepora 2022, 39). William M. Reddyn (2001) käsite tunneregimi viittaa toisiinsa liittyviin instituutioihin, tapoihin, kieleen ja rituaaleihin, jotka pitävät yllä poliittisia kokonaisuuksia. Kansallisvaltion lisäksi tällaisia kokonaisuuksia voivat olla myös arkipäiväisemmät tunteita kontrolloivat yhteisöt (Tepora 2022, 46), kuten huvipostin tapauksessa paikallisyhteisöissä toimivat kansalaisjärjestöt. Näiden järjestämät iltamat ja huviposti ohjelmanumerona toimivat eräänlaisena heijastuspintana sille, miten tunneregimi käytännössä toimi.

Sara Ahmedin (2004) käsitykset tunteiden tarttumisesta ovat saaneet vahvan jalansijan tunteiden tutkimuksen kentällä viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Ahmedin *Cultural Politics of Emotion* (2004; suomennos *Tunteiden kulttuuripolitiikka* 2018) kommentoi muun muassa syyskuun 2001 terrori-iskujen jälkeistä muutosta suhtautumisessa muslimiväestöön ja sen myötä rasisen retoriikan nousua. Ahmed näkee tunteet ihmisten välisinä ja yhteisessä sosiaalisessa todellisuudessa syntyvinä ilmiöinä. Tunteiden voima perustuu niiden kiertämiseen ja tarttumiseen siten, että ne

lähentävät ja loitontavat ihmisiä toisistaan. Sovellan Ahmedin näkemyksiä tunteiden tarttumisesta 1900-luvun alun huvipostista käytyihin sanomalehtikeskusteluihin. En ole niinkään kiinnostunut pohtimaan, mitä tunteet *ovat* huvipostikeskustelussa tai miten ne heijastavat yksilön sisäisiä kokemuksia. Ahmedin teoriaa hyödyntäen tarkastelen sen sijaan sitä, miten tunteet vaikuttavat toisiin ja millä tavoin tunteilla tuotetaan eroa ihmisten välillä. Huvipostia käsittelevässä sanomalehtikeskustelussa on ilmaistu erilaisia tunteita, kuten vihaa, häpeää ja pelkoa. Sanomalehtikirjoituksiin osallistujat ovat affektiivisilla ilmaisuilla hakeneet yleisöstä myötämielisyyttä ja henkilökohtaisen tunteen vahvistusta. Samalla he ovat pyrkineet kirjoituksillaan vaikuttamaan laajempaan lukijakuntaan.

Tutkimuksen painottuminen tunteiden yhteisöllisesti jaettuun ja rakentuneeseen (esim. Rosenwein 2016) puoleen on johtanut katseen kohdistumiseen myös uudenlaisiin, aiemmin vähemmälle huomiolle jääneisiin lähdetyyppeihin, kuten erilaisiin vähempiarvoisiksi määriteltyihin suullis-kirjallisiin aineistoihin (Huhtala, Hämäläinen & Karhu 2022). Tällaisia ovat esimerkiksi arkkiveisut (Huhtala 2025; Suomenjoki 2020; arkkiveisuista myös Kuismen 2021). Väkivalta- ja onnettomuuskuolemien julkista käsittelyä väitöskirjassaan tutkinut Anna Huhtala (2025, 172) on tulkinnut, että arkkiveisujen kirjoittajat ja julkaisijat ovat saattaneet jakaa paikallisten kokemukset, ja onnettomuudesta kirjoittaessaan heidän on ollut mahdollista aistia muuttuvia tunnetiloja ja pohtia kuulijakunnalle sopivaa veisun sisältöä. Huviposti on ollut arkkiveisujen lailla materiaalisesti vähäpätöinen ja lyhytikäinen kulttuurintuote, eikä sitä ole aiemmin tutkittu. Sanomalehtilähteiden perusteella voi kuitenkin sanoa, että aikalaisille huviposti ei ollut merkityksetön asia, vaan kirvoitti moraalisen huolen värittämiä tunnepitoisia kommentteja koettuun epäkohtaan. Kun joku kirjoitti solvaavan kirjeen oman yhteisönsä jäsenelle tai sen ulkopuoliselle henkilölle, se aiheutti mielipahaa sekä kirjeen vastaanottajalle että muulle iltamayleisölle.

Aikalaisaineiston valossa tarkastelen huvipostin mahdollisuuksia ja uhkakuvia orastavan kansalaisyhteiskunnan heterogeenisissa mutta yhtenäisyyttä hakevissa yhteisöissä. Näitä ryhmittymiä yhdisti raittiuden, työväenliikkeen, nuorisoliikkeen tai muun vastaavan aatteellisen toiminnan ideologinen pohja sekä tunnekulttuuri, joka määritteli yksilön hyväksytyä tapaa ilmaista itseään. Satu Sorvali (2023) on tutkinut moderneja yleisönosastokirjoituksia ja niiden ärtynyttä tunneilmapiiriä vuonna 1895 Suomessa ilmestyneissä valikoiduissa, puoluepoliittisesti eri kantoja edustavissa lehdissä. Sorvalin tutkimus luo tärkeää media- ja tunnehistoriallista pohjaa myös vuosisadan vaihteen huvipostikeskusteluille selvittämällä, miten kireään keskusteluilmiöön suhtauduttiin ja ketkä ylipäänsä osallistuivat julkiseen keskusteluun.

Kahdessa seuraavassa luvussa esittelen artikkelini aineiston ja menetelmät ja avaan huvipostia ilmiönä. Tämän jälkeen seuraavissa analyysiluvuissa tarkastelen ensin, millä tavalla huvipostin väärinkäytökset ilmenivät, paneudun sitten aikalaisnäkemysiin huvipostin väärinkäytösten syistä ja kolmanneksi perehdyn aikalaisten ratkaisuehdotuksiin huvipostin yhteydessä ilmenneille ongelmille. Analyysiluvuissa kuvaamani aikalaikeskustelujen kautta haen selitystä sille, miksi huvipostiin reagoitiin niin tunnepitoisesti.

Aineisto ja menetelmät

Olen koonnut aineistoni hakemalla Kansalliskirjaston digitoidusta sanomalehtiarkistosta osumia hakusanalle *huviposti* pääsääntöisesti [1] vuosien 1900 ja 1910 välillä. Keskityn artikkelissani viime vuosisadan ensimmäiseen vuosikymmeneen, jolloin keskustelu huvipostista oli sekä määrällisesti [2] että sisällöllisesti hedelmällisintä ja tunnepitoisinta aikakauden poliittisen liikehännän ja kansalaisyhteiskunnan muotoutumisen vuoksi.

Osumat *huviposti*-hakusanalle ovat monenkirjavia, ja suuri osa hakutuloksista koostuu iltamamainoksista, jotka ovat keskenään toisteisia eivätkä sisällöllisesti avaavia. Tein aineiston esikarsinnan rajaamalla pois pelkkiin iltamamainoksiin viittaavat osumat. Pidemmät tekstit, kuten paikalliset iltamaraportit ja yleisönosastokirjeet, luin läpi sisällön osalta ja karsin pois tämän artikkelin ulkopuolelle jäävän sisällön, kuten romantiikkaan ja henkilökohtaisiin huvipostikokemuksiin keskittyvät kirjoitukset. Jäljelle jääneen materiaalin jaoin karkeasti temaattisiin kokonaisuuksiin, jotka käsittelevät huvipostia ja sen väärinkäyttöä ilmiönä, huvipostin väärinkäytön syitä sekä ratkaisuja huvipostiongelmalle. Tämä temaattinen jaottelu on pohjana analyysiluvuilleni, joissa hahmotan kuvaamani aikalaieskustelujen kautta selitysmalleja huvipostiin kohdistuville voimakkailla tunnepitoisille reaktioille.

Huomioin myös *huviposti*-termin asteittaisen käyttöönoton hakemalla huvipostin varhaista nimitystä *postikonttori* läheisyysshaulla sanan *iltamat* kanssa. Tein hakuja myös *iltamakirjeet*- ja *iltamaposti*- hakusanoilla, mutta osumien vähäisyydestä päätellen nimi huviposti näyttää kuitenkin vakiintuneen yleiseen käyttöön 1900-luvun alussa, eikä synonyymejä juuri ole ollut käytössä.

Rajasin ruotsinkieliset lehdet artikkelini ulkopuolelle, sillä niissä huvipostista (*nöjespost*) on mainintoja vuosien 1890 ja 1930 välisenä aikana ainoastaan 33 kappaletta. *Nöjespost*-maininnat sijoittuivat iltamamainoksiin tai mainoksiin, joissa paperikaupat myivät kirje- ja korttimateriaalia huvipostia varten. Vastaavasti varhaisen *Postkontoret*-termin yleisyyttä huvipostimerkityksessä tutkin läheisyysshaulla tapahtumanimien kanssa (muun muassa mainoksissa olleet *soaré*, *kostymbal*, *familjesamkväm*), mutta kovin yleistä sen käyttö ei ollut. Niukoista tuloksista voi päätellä, että huviposti tunnettiin jossain määrin ruotsinkielisissä piireissä, mutta siitä ei käyty samanlaista tunnepitoista keskustelua kuin suomenkielisissä lehdissä.

Huvipostia on arkistoitu kirjeinä vain fragmentaarisesti [3], ja koska huviposti on käsitteenä myös monen arkiston sisällä tuntematon, on mahdollista, että luettelomatonta aineistoa on vielä saavuttamatta. Huvipostia saattaakin olla muun arkistoidun aineiston joukossa ilman, että sitä on erikseen luetteloitu huvipostikategorian alle. Esimerkiksi Työväenmuseo Werstaan kuvakokoelmissa on *iltamakortteja*, jotka tekstisisältönsä puolesta ovat huvipostia, vaikka niitä ei ole nimetty huvipostiksi. Huvipostin materiaallinen niukkuus ja kirjeiden luonne eräänlaisena viihteellisenä pikaviestimenä ja kertakäyttötavarana lienee myös suurena syynä siihen, miksi ilmiötä ei juuri tunneta eikä sitä ole tutkittu.

Huviposti-aiheisia tekstejä julkaistiin erilaisia poliittisia suuntauksia edustavissa lehdissä. Tähän artikkeliin valikoituneiden tekstien julkaisualustoja olivat lehdet, jotka

edustivat melko tasaisesti nuorsuomalaista ja/tai perustuslaillista (*Hämetär, Itä-Suomen Sanomat, Karjalan Sanomat, Keski-Suomi, Käkisalmen Sanomat, Laatokka, Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo, Salmetar, Turun Sanomat, Uusmaalainen*) vanhasuomalaista (*Hämeen Sanomat, Karjalatar, Lahti, Mikkelin Sanomat, Satakunta, Suomalainen, Wiipuri*) sekä sosialistista (*Hämeen voima, Kansan Ääni, Rajavahti, Savon työmies, Sorretun voima, Sosialisti, Työ*) linjaa. Joukossa oli myös kaksi maalaisliittolaista (*Jaakkiman Sanomat, Maakansa*) sekä yksi sosialidemokraattinen (*Itä-Hämeen raivaaja*) julkaisu. Lehtien puoluepoliittiset linjaukset on esitetty lähteinä käytettyjen tekstien julkaisuvuosien mukaan, sillä julkaisujen edustama poliittinen linja on saattanut muuttua useinkin kertaan lehden olemassaolon aikana. Esimerkiksi Joensuussa vuosina 1874–1917 julkaistu *Karjalatar* edusti olemassaolonsa aikana sekä nuor- että vanhasuomalaisuutta (ks. Tommila 1988; digi.kansalliskirjasto.fi).

Luin 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen kattavaa huvipostia koskevaa sanomalehtiaineistoa kontekstuaalisen lähiluvun avulla selvittäen, minkälaisia tunnereaktioita – häpeää, pelkoa, vihaa, vastenmielisyyttä – teksteillä tavoitellaan ja niiden toivotaan herättävän lukijoissa. Tunteen taustalla olevia päämääriä ja motiiveja ei välttämättä tai useinkaan ilmaista suoraan, vaan erilaisin kiertoilmaisuin. Tämä vuoksi kulttuurihistoriallinen kontekstualisointi vuosisadan vaihteen yhteiskunnalliseen murrosvaiheeseen ja yksilöllisen ilmaisun kulttuuristen reunaehto- ja huomioimien ovat tärkeitä, sillä ne auttavat rakentamaan kuvaa siitä, miten yksittäiset kirjoittajat sekä välittivät että uusinsivat ja muokkasivat hallitsevaa tunneregimiä.

Huvipostikeskustelun aktivoituminen 1900-luvun alun sanomalehdissä asettuu jo aikaisemmalla vuosisadalla käynnistyneeseen kirjallisen kulttuurin ja sanomalehtijulkisuuden murrokseen. Suomenkielisten sanomalehtien nousu 1860-luvulta lähtien avasi eri säätyjen ja luokkien kirjoitustaitoisille edustajille foorumin maaseutuyhteisön paikallisten asioiden käsittelyyn valtakunnallisella tasolla. Kuten Laura Stark (2013, 146–147) on todennut, sanomalehtien toimittajat ja lehtiin kirjoittaneet kansanihmiset neuvottelivat julkiseen keskusteluun osallistumisen normeista, vaikka lehdistö ei vielä ollut poliittisesti eriytynyttä.

Huvipostikeskustelu osallistui affektiivisellä retoriikallaan sivistyksestä käytyyn linjanvetoon 1900-luvun taitteen Suomessa. Kansallisvaltion pohjana pidettiin sivistystä ja siveyttä, mikä 1800-luvun puolivälin snellmanilaisessa mielessä viittasi kansalaishyveenä katsottuun poliittiseen elämään vaikuttamiseen (Pulkkinen 2011, 40–41). Varhaisissa suomenkielisissä sanomalehdissä paikalliskirjeiden kirjoittajat kävivät jo 1800-luvun puolivälistä lähtien keskustelua sivistyksestä (Kokko 2016; Kajander 2014), ja tähän jatkumoon katson myös huvipostikirjoitusten asettuneen muutamaa vuosikymmentä myöhemmin. Vuosisadan vaihteen huvipostikeskusteluissa yksittäisten henkilöiden teot saattoivat nousta edustamaan koko kuvatun ryhmän sivistyksen tasoa, vaikka käsitys sivistyksestä ja sen synonyyminä käytetystä siveydestä alkoikin viitata tuolloin yhä useammin myös sukupuolimoraaliin.

Varhaisten paikalliskirjeiden tavoin myös huvipostia käsittelevät kirjoitukset merkittiin vuosisadan vaihteen lehdissä usein paikkakuntaa tai kylää koskeviksi paikallisuutisiksi. Toisin kuin muutamaa vuosikymmentä aiemmin, 1900-luvun alussa sanomalehdistön

kenttä oli laajentunut valtakunnallisten julkaisujen lisäksi paikallisiin ja poliittisesti sitoutuneisiin lehtiin. Vaikka lehdistö oli poliittisesti sitoutunutta jo 1800-luvulla, vuosisadan vaihteen puoluepoliittiset muutokset näkyivät nyt uudella tavalla myös lehdistön sitoutuneisuudessa. Uusia puolueita syntyi tiheään tahtiin, kun Työväenpuolue perustettiin 1899, Suomalainen puolue 1905, Nuorsuomalaiset 1906 ja Maalaisliitto 1907, mikä näkyy tasaisesti myös tämän artikkelin lehdissä. (Mikkola 2009, 274.)

Postikonttorista huvipostiin – viihdettä aatteen varjossa

Huviposti näki päivänvalon kansalaisjärjestöjen ohjelmallisissa iltamissa, joita järjestettiin toiminnan ideologisen pohjan vahvistamiseksi ja sen rahoittamiseksi. Kansalaisjärjestöjen toiminnan nousu 1800-luvun lopussa kulki käsi kädessä poliittisten ryhmittymien aktivoitumisen kanssa. Samaan aikaan myös nuoris- ja raittiusliikkeet saivat vankempaa jalansijaa paikallistasolla ympäri Suomen. Sanomalehtien iltamamainokset kutsuivat paikallisyhteisöjä kuuntelemaan aatteen sanaa puheiden ja näytelmien muodossa mutta myös viihtymään pelien, leikkien ja tanssin parissa. Tähän viihteelliseen puoleen ja illan loppupuolelle yleensä sijoittuvaan ohjelmistoon kuului myös huviposti, joka ilmestyi ensimmäistä kertaa sanomalehtien palstoille vuonna 1891 nimellä *postikonttori* (*Keski-Suomi* No 119, 13.10.1891). Postikonttori mainittiin erityisesti naisten mieliä kutkuttavana ja ihastuttaneena uutena leikkinä, joka oli saanut naiset lähettämään iltamissa vastaanottamiaan kirjeitä siellä esiintyneen postimestarin luettavaksi.

Sanomalehtilähteiden perusteella huviposti koostui joko paikan päällä iltamissa tai etukäteen kirjoitetuista kirjeistä, postikorteista tai vaikka taitellulle ruutupaperille kirjoitetuista viesteistä, jotka jätettiin esimerkiksi kirjelaatikkoon tai postisäkkiin odottamaan ohjelmanumeron alkamista. Kun ohjelmanumero aikataulun mukaisesti käynnistyi, nousi yleisön joukosta valittu henkilö esiintymislavalle, nosti laukusta tai laatikosta kirjeen kerrallaan ja luki ääneen kirjekuoreen tai postikorttiin kirjoitetun vastaanottajan nimen. Omalla nimellä varustetun kirjeen sai lunastaa itselleen pienellä, yleensä viiden tai kymmenen pennin summalla. Iltamien järjestäjätaho tienasi rahaa, ja kirjeen vastaanottaja sai jännityksellä odottaa, pitikö kirjekuori sisällään rakkaudentunnustuksia ja muistovärssyjä – vai kenties jotain ihan muuta.

Pohja kansalaisjärjestöjen iltamille luotiin säätyläisten rahvaalle järjestämässä kansanhuveissa jo 1800-luvun puolivälissä. Ennen työväenyhdistysten sekä raittius- ja nuorisoseurojen perustamista vuosisadan lopulla etenkin palokunnat vastasivat huvien järjestämisestä jo 1870-luvulla, vaikkakin kaupunkien huvitoiminta perustui vielä tiukkaan säätyerotteluun. Iltamissa sivistys kohtasi huvittelun – tosin kontrolloidusti. Kuten iltamakulttuurin kytköksiä kansainvälisiin huveihin tutkinut Vesa Kurkela on todennut, arpajaisia järjestettiin jo varhaisemmissa kansanhuveissa esimerkiksi köyhien tai onnettomuuden uhrien tukemiseksi. Hyväntekeväisyydessä ei ollut kuitenkaan kyse vain pyyteettömästä auttamisen halusta, vaan siihen haluttiin kanavoida kansalaisten oletettua pelihimoa. (Kurkela 2020, 89–90.) Huvipostinkin tuotto ohjattiin milloin mihinkin yleishyödylliseen tarkoitukseen tai oman yhdistyksen hankintoihin. On siis mahdollista, että järjestäjät ovat olettaneet huvipostin vetoavan ihmisten viehtymykseen arpajaisiin ja pienellä summalla saavutettuun iloon. On tosin

huomioitava, että vain kirjeiden vastaanottaminen oli maksullista – kiusanteko oli siis mahdollista ilmaiseksikin.

Alkuvuosina huvipostia tai postikonttoria kommentoitiin melko niukkasanaisesti iltamaraporttien ja mainosten yhteydessä, ja ohjelmanumerona sitä pidettiin leikinomaisena. Koska vielä 1900-luvun alussa teollisuuspaikkakuntien väestö oli nuorta ja pääasiassa maaseudulta muuttanutta, peilautui ikäjakama myös työväenyhdistysten toimintaan. Kurkelan (2020, 88) mukaan iltamissa yhdistyivätkin maaseudun vuotuisjuhlat ja kansanperinne kansainväliseen ja kaupunkilaiseen viihteeseen. Iltamien osallistujakunta oli huvipostikeskustelujenkin perusteella pääasiassa nuorta (*työläisnuoriso, porvarispojat*), mutta ainakin osalla oli jo jollain lailla vakiintuneempi yhteiskunnallinen asema (*isäntämies, rouva, opettajat*).

Katson huvipostin asettuneen osittain naimaikäisen nuorison perinteisten kansanleikkien (Sarmela 1994; Virtanen 1999) jatkumoon. Leikinomaisuuteen viittaa myös se, että kirjeitä jakava henkilö saattoi olla pukeutunut rooliaan, kuten Huittisten kansanopiston syyskauden päättäjäisissä, jossa nähtiin ”lappalaisukko” huvipostia ja karamelleja jakamassa (*Satakunta* No 150, 24.12.1896). Tulkintani mukaan iltamayleisö liitti huvipostin sen alkuaikoina seuraleikkien genreen, mikä puolestaan johti yleisön tunnepitoiseen reaktioon sääntörikkomuksia kohtaan.

Huvipostia koskeva sanomalehtikeskustelu monipuolistui ja kiihtyi tunnepitoisemmaksi uudelle vuosisadalle tultaessa. Niin määrällisesti kuin sisällöllisestikin tekstit valottavat aikakauden orastavan kansalaisyhteiskunnan kipupisteitä: emämaa Venäjän harjoittamia sortotoimia, poliittisten liikkeiden kilpailevia tulevaisuudenvisionaatioita ja uusien väestöryhmien nousua kirjoitustaidon piiriin. Yksityiskirjeinä säilyneet huvikirjeet valottavat huvipostin intiimiä, ilottelevaa ja romanttista puolta – sitä ”viiden pennin rakkautta”, jota iltamamainoksissa lupailtiin ja raporteissakin muisteltiin (*Hämeen voima*, 24.4.1908). Romanttisia toiveita pidettiin korkealla, sillä tuskin kukaan halusi maksaa mahdollisista solvauksista, kirosanoista ja suoranaista uhkailusta. Väärinkäyttöä kuitenkin tapahtui toistuvasti ja suudelmät vaihtuivat selkäsauvalla uhkailuksi. Näistä törkeyksistä kumpusivat myös tässä artikkelissa käsittelemäni moraalisen rappion pelkoa ilmentävät sanomalehtikeskustelut.

Koska kirjeiden kirjoittajat kuitenkin miltei poikkeuksetta piiloutuivat anonymiteetin taakse, houkutus ilkeään loanheittoon oli monella vastustamaton. Kirjoittajien anonyymisyys ei ollut sinänsä mitenkään poikkeuksellista. Kirsti Salmi-Niklanderin (2013, 400–401) mukaan nuorisoseurojen ja työväenyhdistysten käsinkirjoitetuissa lehdissä kirjoitettiin usein salanimellä yhteisön sisäisten jännitteiden tai poliittisten syiden vuoksi. Sanomalehdissäkin nimimerkillä tai nimen alkukirjaimilla julkaiseminen oli tavanomaista 1800-luvun jälkipuoliskon itseoppineiden kirjoittajien maaseutukirjeissä (Stark 2013, 152; Kokko 2016, 274; nimimerkeistä ja sukupuolesta myös Sorvali 2022, 6), ja nimettämiä olivat myös suurelta osin huvipostia koskevat sanomalehtikeskustelut. Huvipostin nimettömyys koski siis yleensä sekä alkuperäisiä kirjeitä että iltamien jälkipyykkiä lehdistössä. Sanomalehtikirjoitusten laatijat jäävät suurimmaksi osaksi nimimerkkien taakse eräänlaisiksi sivustakatsojiksi, joilla ei välttämättä ollut suoraa kosketusta huvipostiin loukkaavien kirjeiden vastaanottajina.

Poikkeuksen tekivät seurojen johtohahmojen kannanotot sellaisissa ongelmatilanteissa, jotka edellyttivät jonkinlaista auktoriteetin kannanottoa yleisen järjestyksen ja yhteisön maineen säilyttämiseksi.

”Turpatollilla” uhkailuja, rivoja kuvia ja kirjeitä koiralle – huvipostin väärinkäytökset

Huviposti oli sekä kirjallinen viesti että esityksellinen tapahtuma. Iltamissa oli usein varattu aikaa kirjeiden kirjoittamiseen ennen huvipostin alkamista, ja osa yhdistyksistä myös myi tarkoitukseen varattuja postikortteja ja papereita. Toisinaan iltamamainoksissa ilmoitettiin, mikäli kirjeet tuli laatia etukäteen ja ottaa mukaan iltamiin. Vaikka kirje kirjoittajan ja vastaanottajan välillä saattoikin jäädä intiimiksi ja yksityiseksi, huviposti tapahtumana oli aina jossain määrin julkinen, sillä vastaanottajien nimet luettiin ääneen esiintymislavalta. Suurimmassa osassa tapauksia vastaanottajan nimen lukemisen yhteydessä ei todennäköisesti tapahtunut mitään odottamatonta. Vastalauseita kuitenkin esitettiin, mikäli nimet varustettiin etuliittein humoristisessa tai loukkaavassa tarkoituksessa. Tulkintatavan mukaan kyse saattoi olla molemmista. Oma osansa oli myös esitystä vetäneellä ”postinkantajalla”, jonka vääntelemät leikilliset osoitekirjoitukset saattoivat huvittaa yleisöä (*Jaakkiman Sanomat* No 5, 29.1.1909). Aina kyse ei kuitenkaan ollut huvittavasta asiasta, ja yleisöä vedottiinkin jättämään pois ”liioitellut arvonimet”, jotta hienotunteisetkaan eivät loukkaantuisi (Huviposti, *Uusmaalainen* No 138, 29.11.1907). Huvipostissa olleiden osoitteiden ”lisähöysteet” (Saares, *Wiipuri* No 9, 13.1.1906) eivät edesauttaneet ihmisten intoa lunastaa kirjeitä, ja olipa Otrakkalan työväenyhdistyksen iltamien huvipostissa osoitteet niin hävyttömiä, ettei olisi voinut uskoa ”paremmaistenkin” kirjoittaneen samalla tavalla (Ruskeala, *Laatokka* No 23, 23.2.1907).

Huviposti esityksenä voidaan nähdä Richard Baumanin ajatusta mukaillen puhutun vuorovaikutuksen muotona, joka pitää sisällään oletuksen luottamuksesta esiintyjän ja yleisön välillä. Kun suullinen esitys nähdään performanssina, keskiössä ei niinkään ole valmis teksti vaan ihmisten välinen vuorovaikutus tietyssä kulttuurisesti määritellyssä tilanteessa. (Bauman 1986; 2004; 2012; Rajavuori 2017, 33.) Huvipostin esitystilanteessa yleisö odotti postinjakajalta ohjelmanumeroon kuuluvaa humoristista otetta ja leikinlaskua, mutta määritellyissä rajoissa. Esityksen hiljaisesti sovittu luonne saattoi rikkoutua, jos postinkantaja luki ääneen solvaavia nimittelyjä ja kenties vielä itsekin osallistui ivaan ilmeillään ja eleillään. Tulkitsen, että esitystilanteessa käynnistyi eräänlainen *affektiivinen ketju*, jonka vaikutus näkyi sanomalehtikirjoituksissa. Tarkoitan tällä, että henkilökohtaisesta tunteesta tuli jo iltamatapahtumassa julkinen ja yhteisöllisesti jaettu kokemus, joka vaikutti myös niihin sivustakatsojiin, jotka eivät olleet saaneet henkilökohtaisesti loukkaavia kirjeitä.

Huvipostin esitykselliseen osuuteen kuului kirjeen lunastaminen uteliaiden silmäparien edessä, vaikka aina leikin toinen osapuoli ei siihen syystä tai toisesta ollut halukas. Niskasen torpassa pidetyissä työväenyhdistyksen iltamissa ”laillinen isäntämies” ei tahtonut uskaltaa lunastaa hänelle osoitettua kirjettä viidellä pennillä – ja epäröi ottaa vastaan sitä senkin jälkeen, kun eräs torppari lunasti sen hänen puolestaan (*Savon työmiehet* No 125, 10.11.1908). Rahanpuutteesta tai pommiuhkauksesta, josta tekstissä hieman ivaillen vihjaillaan, tuskin oli kyse, vaan ehkä enemmän siitä, että

harvalukuisten parempiosaisten joukkoa edustanut isäntä ei ollut työväenyhdistyksen iltamissa täysin omalla maaperällä. Pommiuhka oli kuvainnollinen, mutta silti todellinen, sillä poikkeavat mielipiteet tai vastahankaan asettuminen saattoivat johtaa jopa fyysiseen uhkaan. Käkisalmen Sanomissa kirjoitettiin iltamista, jossa nuori nainen oli huvipostin kautta huomauttanut muita naisia törkeästi kohtelevalle nuorukaiselle tämän käytöksestä, mikä sai miehen vihan leimahtamaan ja käden turvautumaan nyrkkirautaan. Läsäolijat saivat kuitenkin tilanteen rauhoittumaan niin, että mies ei mielihalustaan huolimatta ”mutaissut tyttöä” (*Käkisalmen Sanomat* No 128, 11.11.1908). Samaisessa tekstissä todetaan nuorisoseuran perheiltamissa lähetetyn suorasanaisen uhkauksen, joka oli allekirjoitettu verisellä kädellä: ”Sinä kuulut olewan sanomalehdessä ihmisten mustaajan, mutta waro waan, kun satut kahden kesken, saat aika turpatollin” (*Käkisalmen Sanomat* No 128, 11.11.1908).

Kun vastaanottaja oli maksanut nimelleen osoitetusta kirjeestä lunastusmaksun, odotukset saattoivat olla korkealla. Huvipostissa nähtiin kuitenkin mitä moninaisimpia sepustuksia. Vaikka leikin kirjoittamattomat mutta vähitellen kulttuurisesti jaetut ja hyväksytyt säännöt kannustivat romanttiseen ja hyvää mieltä tuottavaan viestittelyyn, ihmisten toiminta huviposti-kategorian sisällä oli moninaista ja rajoja rikkovaa. Tuohduttavinta olivat suorat solvaukset ja uhkaukset, mutta myös vähäpätöisempää kiusantekoa paheksuttiin, sillä kirjeistä piti joka tapauksessa maksaa. Kymmenellä pennillä saivat erääseen kesäjuhlaan osallistuneet nuoret lunastaa ”amerikkalaisen humpuukitohtori” Kiddin lääketarjouskirjeitä, toiset myös tyhjiä lappuja ja sanomalehden palasia (Huviposti, *Uusmaalainen* No 138, 29.11.1907). Tammelan nuorisoseuran iltamissa huvipostia sai erään Nylanderin koiran (*Hämeen Sanomat* No 18, 15.2.1910). Epäselväksi jäi, oliko kyseessä kiusa Nylanderia kohtaan vaiko jotain muuta – yhtä kaikki huvipostin ei arpaajaisiin viittaavana ”onnenlehtikauppana” katsottu sopivan nuorisoseuran kaltaisen vanhan sivistysseuran toimintaan. Eräälle köyhälle miehelle oli lähetetty Tyrisevällä nuorisoseuran iltamissa paperossirasian kansia, karamellipapereita ja muuta roskaa, minkä kirjoittaja arveli johtuneen siitä, että työläisnuoriso sai porvarillisissa nuorisoseuroissa ainoastaan pilkkaa ja halveksumista osakseen. Kirjoittaja peräänkuulutti työläisnuorison heräämistä luokkatietoisuuteen ja kokoontumista ”punalipun juureen taistelemaan oikeuksiensa puolesta”. (Uudenkirkon itärannikolta, *Työ* No 30, 6.2.1909.) Huviposti saatettiin kokea epämiellyttävänä ja turhanpäiväisenä sekä yhdistystoiminnan arvoa alentavana toimintana myös ilman äärimmäisiä ylilyöntejä uhkauksineen ja kiroiluksineen.

Huvipostisolvaukset olivat epäilemättä usein poliittisesti virittyneitä, mikä näkyi myös lehtien tavassa kommentoida tapauksia. Vanhasuomalainen *Karjalatar*-lehti kertoi – näytteenä ”nuorsuomalaisesta wapaamielisyydestä” – Koveron kirkonkylän nuorisoseuran iltamissa erään suomalaisen puolueeseen kuuluvan opettajattaren saaneen kirjeen, jossa suorasanaisesti ilmaistiin seuraavasti: ”Muuta hywä opettajatar suomettarelainen nahkasi eläkä enää ole Bobrikoffin hännänkantajien sakissa” (Näyte nuorsuomalaisesta wapaamielisyydestä, *Karjalatar* No 19, 14.2.1907). Nuorsuomalaisessa *Karjalan Sanomissa* samaista tapausta kommentoitiin kertomalla, että suomettarelainen opettaja oli saanut ”...puolueellisesti häpäisevän kirjeen”. Tämä johti *Karjalan Sanomien* kirjoittajan mukaan: ”Karjalattaren heittäminen syytökseen koko nuorsuomalaista puoluetta vastaan, vaikka mikään ei tietysti todista, että kirjeen kirjoittajakaan kuuluu nuorsuomalaisiin”. (*Karjalan Sanomat* No 20, 16.2.1907.)

Eri poliittisia linjoja edustavissa sanomalehdissä nähtiin tietenkin ideologisesti eriäviä näkökantoja. Työväenlehdissä soimattiin porvareita ja päinvastoin. Keskustelut paljastavat kuitenkin huvipostikeskusteluun kietoutuvan ongelmallisuuden: syyllisten löytämiseksi kaivettiin kiviä ja kantoja, heitettiin lokaa poliittisen vastustajan niskaan ja epäiltiin myös omia, vaikka anonyymeistä kirjeistä ketään oli vaikeaa vetää suoraan vastuuseen. Sanomalehtiin kirjoittaneilla oli kuitenkin jonkinlainen oletus, käsitys tai epäily huvipostin väärinkäytöstä, joka oli saatava vastuuseen teoistaan.

Ylipäättään 1900-luvun alkuvuodet olivat kaunaisuuden ja epäluulojen värittämää aikaa, jota varjostivat emämaa Venäjän harjoittamat sortotoimet. Huviposti saattoi vaikuttaa paikallisyhteisöissä pienten piirien keskinäisiltä kahnauksilta, mutta sen vaikutus nähtiin potentiaalisesti vaarallisempaa. Venäjän sortotoimiin kohdistunutta vastarintaa tutkinut Reetta Hänninen (2023) on osoittanut, että kenraalikuvernöörin valta ulottui myös kansalaisjärjestötoiminnan valvontaan. Vaatetyöläisten ja ompelijattarien illanvietossa Kuopiossa vuonna 1900 ilmiantajat olivat kiinnittäneet huomiota juhliissa kädestä käteen kulkeutuneisiin kirjeisiin, jotka olivat kuuluneet niin kutsuttuun *postikonttori*-ohjelmanumeroon. Laatomassaan selonteossa Kuopion lääninkuvernööri selitti kenraalikuvernöörille ohjelmanumeron kulkua ja liitti esimerkiksi kirjeitä, joissa ei ollut mitään romanttista hupsuttelua vaarallisempaa. (Hänninen 2023, 154–155.) Lääninkuvernöörin raportti oli osoitus valvovista silmäpareista ja vallan pitkistä lonkeroista, joita pakoon eivät päässeet pienetkään toimijat.

Kuopion tapaus on ajalta, jolloin huviposti – ruotsinkielisessä kirjeessä vielä nimellä *postkontoret* – tuskin oli vielä kansalaisjärjestötoiminnassa kaikkien tuntema, saati sitten tuttua viranomaisille, jotka näkivät siinä maanalaisen toiminnan vaaroja. Kyseisissä kirjeissä ei ollut mitään poliittisesti tulenarkaa, vaan ne olivat juuri sellaisia, joita huvipostin kulttuuristen odotusten ja ihanteiden mukaan tuli ollakin – iloa ja lemmenluritusta. Aina näin ei kuitenkaan ollut, vaan pelkästään poliittinen syytely saattoi luoda epäilyksiä, kuten yllä olevat esimerkit Koveron iltamista osoittavat. Kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikov oli vuonna 1907 jo kuollut, mutta konservatiivista ja Venäjän sortopoliitiikkaan maltillisesti suhtautuvan suomalaisen puolueen edustajana ”Bobrikoffin hännänkantajaksi” tituleerattu opettajatar nähtiin oivallisena silmätikkuna liberaalimpaa politiikkaa ajaville nuorsuomalaisille. Suomalaisen puolueen edustajille Bobrikovin hännystelyllä vihjailu oli tietenkin suuri loukkaus.

”Joka kerran osaa lukea ja kirjoittaa, pitäisi senwerran omata siwistystä ja ihmistuntoa, ettei moisia kirjoittelisi.” – aikalaiset huvipostiongelman ja syyllisten jäljillä

Huvipostin väärinkäyttö koettiin ongelmallisena, sillä lähtökohtaisesti kirjeitä kirjoittavalla yksilöllä tuli olla vastuu sanoistaan. Jos ei kielenkantojaan kyennyt hillitsemään, tuli pysyä vaiti. Sanomalehtiteksteissä saatettiin luonnehtia tuomitsevaan sävyyn kirjoittajien mielenlaatua, oletettua poliittista kantaa tai sivistyksen tasoa. Teksteissä sekä määriteltiin, *millainen* huvipostin väärinkäyttöön syylistynyt henkilö oli, että spekuloidiin sillä, *kuka* salanimen turvin törkeyksiä ladellut kirjoittaja oli henkilöllisyydeltään. Henkilöllisyyden arvuuttelulle oli omat silminnäkijähavaintoihin

tai päättelyyn perustuvat epäilynsä. Aineistossani syylliseksi epäiltyjä ei kuitenkaan nimetty, mahdollisesti kunnianloukkaussyytösten pelosta (kunnianloukkauksista yleisönosastokirjoituksissa ks. esim. Sorvali 2022, 16).

Ilmapiiri oli epäluuloinen, ja järjestystä uhkaaville uhiteltiin takaisin. Poliittisella liikehdinnällä oli tässä oma roolinsa. Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen agitaatiota keskisuomalaisella maaseudulla tutkinut Anna Rajavuori (2017, 11–12) kirjoittaa vuoden 1906 SDP:n sisäisestä organisaatiomuutoksesta ja eduskuntaudistuksesta alkaneesta agitaatiotoiminnasta, jonka tavoitteena oli politisoida maaseudun köyhälistöä muuttuneessa valtiollisessa tilanteessa. Agitaatiotoiminnan myötä maaseudulla alkoi liikkua myös paikallisyhteisöjen ulkopuolista väkeä, mikä herätti huvipostikeskusteluissa epäluuloa ulkopaikkakuntalaisia kohtaan. Epäluulot saattoivat liittyä aatteeseen, mutta toisaalta myös itsessään suulliseen agitaatioon, joka Rajavuoren (2017, 18) mukaan saatettiin nähdä enemmän ihmisten tunteisiin kuin tietotasoon vaikuttavana, kansaa kiihottavana ja vastarintaa nostattavana toimintana. Myös modernien elämänmuotojen omaksumista tutkineen Kati Mikkolan (2009, 285) mukaan politisoitumiseen suhtauduttiin pääosin kielteisenä ilmiönä, sillä sen katsottiin rikkovan agraariyhteisöiden ”kylärauhan”.

Huvipostin väärinkäytökset nähtiin paheksuttavana tekona, jolla yksilö ei ainoastaan osoittanut omaa alhaista sivistystään, vaan oli vaarana myös koko yhteisön maineelle ja yleiselle järjestykselle. Yhteisön mainetta pyrittiin suojelemaan herättämällä väärinkäyttäjissä häpeän tunnetta.

Mutta yksi seikka ansaitsee muistuttamista. On kerrassaan ilettävä ja ruma tapa, että jotkut ylimielisyydessään ja ajattelemattomuudessaan lähettelewät ihmisyyttä loukkaavia ja halventavia postikorttia huvipostin kautta yleisölle. Tällainen menettely osottaa ainoastaan lähettäjän henkistä köyhyyttä, ajattelemattomuutta ja lähimmäisensä halveksumista ja sitäpaitsi, sillä on vielä se haitallisuus, että moinen menettely halventaa yleisten juhlatilaisuuksien siweellistä arwoa. (Kämärältä *Työ* No 6, 10.1.1911.)

Peter N. Stearnsin (2017, 1–2) mukaan häpeä tai häpeän pelko on ylpeyden, nöyryytyksen, nolouden ja syyllisyyden ohella ”itsetietoinen” tunne, jonka tunteminen edellyttää kykyä arvioida itseä muiden silmien edessä. Stearns mainitsee esimerkkinä viime vuosisadan alun käytösoppaat, joissa esimerkiksi veitsellä syöntiä ja maiskuttelua pidettiin vastenmielisenä ja röyhkeänä – *häpeämättömänä*. Sosiaalisen häpeän välttäminen oli mahdollista ainoastaan tapoja noudattamalla ja sisäistämällä yhteisön säännöt tunnetasolla. (Stearns 2017, 77.) Edellä siteerattu ”ilettävä ja ruma tapa” johtuu yleisönosastokirjoituksen laatijan mukaan halventavien huvipostikorttien kirjoittajien ylimielisyydestä ja ajattelemattomuudesta. Tämä käytös herättää lehteen kirjoittaneessa henkilössä vastenmielisyyttä, minkä toivotaan aiheuttavan huvipostin väärinkäyttäjässä *häpeän* tunteen.

Huviposti herätti aikalaisissa niin voimakkaita vastustavia tunteita, että väärinkäytöstä epäillyt haluttiin jopa epäinhimillistää eläimen tasolle tai alapuolelle. Törkeiden huvipostikirjeiden kirjoittajia syytettiin kansalaisen siveyden tunnon ja ihmisarvon

alentamisesta, mutta myös eläimellisen luonteen, sairaan sielun ja epäsiiveellisen ajatustavan edustamisesta sekä henkisessä pimeydessä elämisestä (Kirjekortti Raiwaajalle *Itä-Hämeen raivaaja* No 125, 21.6.1906; Waltimon puolen pakinoita *Rajavahti* No 143, 20.12.1909; Ristiina, *Mikkelin Sanomat* No 137, 1.12.1908). Eräiden osallistujien sanottiin käyttävän huvipostia *eläintäkin alempana* olevaan tapaan, leimaten koko huvinumeron hävyttömäksi ja raa'aksi (Maaseudun uutisia, *Salmetar* No 28, 10.3.1908; eläimellisestä käytöksestä myös Valistusseurain vainioilta, *Käkisalmen Sanomat* No 133, 23.11.1908).

Sara Ahmed (2018, 117) kirjoittaa inhon ja vallan suhteesta tilojen ja ruumiiden välisten hierarkioiden luomisessa. Inhon ilmaiset näkyvät huvipostikeskustelussa vastenmielisyyttä ilmaisevina lausumina. Sanomalehdissä inhon ilmaisu ei ole vain oman tuntemuksen reflektointia, vaan se on suunnattu ennen kaikkea toisille lukijoille. Ahmedin ajatusta seuraten: kun subjekti pyytää toisia toistamaan puhetekoon sisältyvän tuomion, inho objektia tai toista kohtaan tarttuu toisiin. Inhon ilmaisu saa aikaan subjektin ja objektin, mutta sen lisäksi se *tuottaa yhteisön*, jota yhdistää objektin tai tapahtuman *tuomitseminen yhdessä* vastenmieliseksi. (Ahmed 2018, 124.) Sanomalehdissä huvipostin väärinkäyttöä paheksuvat ilmaisut ikään kuin *kutsuvat* toisia yhtymään inhon ja paheksunnan tunteisiin. Tällöin tunne saa käyttövoimansa sen suurempaa joukkoa puhuttelevan luonteensa vuoksi.

Eronteolla *meidän* ja *heidän* (väärinkäyttäjien) välillä halutaan vahvistaa oman viiteryhmän yhtenäisyyttä ja moraalista ylemmyyttä. Nimimerkki Urpan Niemandin *Kirjeessä Pihlajawedeltä* paheksutaan kristillisten talojen porvarispoikien huvipostissa lähettämiä häväistyskirjeitä, ”joita ei voi odottaa alhaisimmilta raakalaisiltakaan.” Kirjoitus päättyy juhlanan julistaviin, yhteishenkeä nostattaviin sanoihin: ”Työläiset, näyttäkää että te ette ole moista huligaanijoukkoa, vaan rehellisiä, itsetietoisia sosialidemokrateja.” (Nimim. Urpan Niemand: Kirje Pihlajawedeltä. *Sorretun voima* No 4, 13.1.1909.) ”Porvarillisten raakalaisten” paheksuminen on puheteko, jolla tuotetaan yhteisöä ja vedetään sen rajoja. Tämä puhetapa paljastaa, että erottautumalla ”huligaaneista” oman viitekehyksen työläisten on noustava näiden *yläpuolelle*. Torjunnalla viestitetään, että jokin ei-toivottu on tullut omalle alueelle, kuten nähtiin myös Rutolan työväenyhdistyksen iltamien jälkimainingeissa: sanomalehdessä syytettiin uhkaavin sanankääntein hävyttömiä päällekirjoituksia käyttäneitä ”sahalaisten muijia” ja väläyteltiin rangaistukseksi selkäsaunaa tai kirjoittajien henkilöllisyyden julkaisemista lehdessä (Kirjeitä. Rutola, *Kansan Ääni* No 46, 26.4.1910). Selvää on, että sanomalehtikirjoituksen laatija on halunnut saada lukijan uskomaan, että huvipostin väärinkäyttäjän henkilöllisyydet ovat tiedossa. Syyllisiä odottaisi tässä tapauksessa joko väkivalta tai julkinen häpeärangaistus sanomalehtiyleisön edessä. Paljastamisella uhkailu vetoaa häpeän tunteeseen, syyllisen saattamiseksi naurunalaiseksi muiden nähden.

Käsialaa pidettiin, jos ei nyt suoranaisesti henkilöllisyyttä todistavana, niin ainakin epäiltyjen joukkoa rajaavana tekijänä. Pulsan työväenyhdistyksen piiripuhuja Heikki Torvisen uutisoitiin vastaanottaneen tiukkasanaan, juhlapuhetta pitkäksi ja perättömäksi haukkuneen kirjeen, joka oli laadittu ”hyvällä käsialalla” (*Kansan Ääni* No 83, 28.7.1908). Vastaavasti Maavedellä oli nuorisoseuran perheiltamissa Suomalaisen puolueen jäsen saanut nimettömän, törkeillä haukkumasanoilla höystetyn

kirjeen, jossa kirjeen vastaanottaja oli uhattu tuhota, mikäli tämä ei syksyyn mennessä poistuisi paikkakunnalta: ”...[k]un ei uskalleta sanoa toiselle suoraan wasten naamaa, niin ei muuta kuin koetetaan *muuttaa hiukan käsialaa* ja seipitetään nuorisoseuran huwipostiin nimetön kirje.” (Pieksämäki. Anarkismiako?, *Mikkelin Sanomat* No 1, 4.1.1910.) Hyvän käsialan mainitseminen ei liene sattumaa, sillä 1900-luvun alussa kirjoitustaito ei ollut itsestäänselvyys. Kaikki eivät kyenneet kirjoittamaan ollenkaan, ja hyvä käsiala edellytti vielä perusteellisempaa harjaantumista.

Vaikka kirjoitustaitoisten osuus levisi tasaisesti 1800-luvun loppua kohden, paikalliset erot olivat suuria. Pirkko Leino-Kaukiaisen mukaan vuosisadan taitteessa kaksi kolmasosaa kaupunkien asukkaista osasi kirjoittaa, kun koko väestön osalta kirjoitustaito ylsi vain 40 prosenttiin. 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä luku- ja kirjoitustaitoisten määrä kasvoi jo kattamaan puolet väestöstä, mutta edelleen naisten osuus oli miehiä pienempi. (Leino-Kaukiainen 2007, 434.) Korpisaaren nuorisoseuran perheiltamissa tapahtui selkkaus, jossa syyllisen jäljittäminen käsialan perusteella kärjistyi tuliseksi riidaksi. Eräs nainen suuttui saamastaan ”preiwistä” niin, että uhkasi hajottaa koko seuran jäsenet ja äityi syyttämään erästä talollista ja tämän vaimoa, ”... waikkeiwät he osaa kirjoittaa i-täkään eiwätkä olleet läsnä koko iltamissa.” Seuraavana päivänä kimpaantunut rouva oli käynyt vielä tutkimassa kiertokoululaisten käsialaa, mutta heikoin tuloksin, sillä hänen epäilemänsä talon lasten kirjoituksesta löytyi ainoastaan yksi e-kirjain, joka oli vastaavanlainen kuin hänen saamansa kirjeen e-kirjaimet. Tapaus oli siinä määrin häiritsevä, että nuorisoseuran esimiehen Matti Jakosen oli omissa nimissään otettava asiaan kantaa ja paheksuttava umpimähkäistä viattomien ihmisten ja heidän lastensa syyttämistä sekä ennen kaikkea vedettävä nuorisoseura pois vastuusta yksittäisen kirjeen sisällöstä. (Kirje Korpisaaresta. *Maakansa* No 33, 30.4.1910.)

Esimerkki kuvastaa kiintoisasti kirjallistumisen murrosvaihetta, jossa lapset pääsivät yhä useammin opin piiriin kierto- ja kansakouluissa, mutta vanhempaa väkeä kirjoitustaidon omaksuminen ei välttämättä koskenut (Leino-Kaukiainen 2007, 434). Karstulan nuorisoseuran iltamissa ”arwokkaille henkilöille” lähetetyt loukkauskirjeet herättivät suurta pahennusta yleisönosastokirjoituksessa. Kirjeet vilisivät haukkumasanoja kiskurista konnaan ja ryöväristä pakanaan, ja koska moni oli saanut osakseen moisesta syyttelystä, syntyi kirjeistä jo paikan päällä ankara väittely. Siinä missä suuri osa paheksui kirjeitä, osa selvästi vähätteli niiden vaikutusta. Kirjeet kuumensivat tunteita niin paljon, että asiasta väiteltiin yli tunnin ajan – jopa niin, että eräiden toiveissa ollut Maamme-laulu jätettiin kiihkeän sanailun päätteeksi laulamatta. Tapausta purettiin perusteellisesti jo paikan päällä, mutta tilannetta avattiin myös sanomalehdessä. Kirjeiden vastaanottajien arvovaltaisuus oli kenties erityinen kannustin tapauksen selvittämiseen ja syyllisten löytämiseen, jossa jälleen kerran vedottiin kykyyn kirjoittaa: ”Olkoon wielä sanottu, että kirjoituksen taidossa eiwät kirjoittajat ole olleet aiwan huonoimpia, joten ollaan toiwossa päästä sen komitean jälille, joka työtä on harjoittanut, että voitaisi saattaa hywin syylliset ansaittuun rangaistukseen.” (Yleisöltä, *Suomalainen* No 52, 8.5.1903.)

Keitä, ja millaisia ihmisiä, törkeiden huvipostikirjeiden kirjoittajat aikalaisten mukaan olivat? Osa heistä oli ainakin *ymmärtämättömiä*, kuten eräät Koveron nuorista miehistä, jotka kirjoittelivat huvipostiin sellaista sisältöä, josta ei ollut ”huwia eikä oppimista”

(*Karjalan Sanomat* No 122, 30.10.1909). Parempaan käyttöön kannustettavia ymmärtämättömiä oli myös syrjäisellä Ilmakan kylällä Pälkjärvellä (Pälkjärvi, Ilmakka, *Laatokka* No 122, 31.10.1907). *Ajattelemattomuuden* katsottiin sekä alentavan järjestötoiminnan arvoa että karkottavan toiminnan piiristä osallistujia (*Hämetär* No 148, 31.12.1907). Huolimattomuuden, ymmärtämättömyyden ja tietämättömyyden lisäksi huono käytös huvipostissa saattoi viestiä yleisemmin sivistymättömyydestä etenkin syrjäseutujen asukkaiden keskuudessa. Nimimerkki O.M. paheksui eräiden iltamien huvipostissa ilmennyttä ilkeämielisyyttä: ”...Sillä saloilla eläjät eiwät kumminkaan ole wielä kaikki niin siwistyneitä että he tässä woisiwat aina olla loukkaamatta naapuriaan ja turhanpäiwäistä iwaa tekemättä.” (Iltamakirjeistä hiukan. *Pohjois-Savo* No 47, 25.4.1906.) Vastaavanlainen ongelma oli Pohjois-Hämeen Sysmässä työväenyhdistyksen vuosijuhlissa, jonne oli saapunut paikalle työväen lisäksi herrasväkeäkin: ”Huwipostia käyttämään ei Sysmälaiset näytä olewan kylliksi kypsyttyä. Kirjoittaen kaikkea roskaa ja tuhmuuksia tuowat ilmi yhä enemmän siwistymättömyyttä ja ymmärtämättömyyttä.” (Sysmä, *Lahti* No 31, 27.2.1906.)

Huvipostikeskustelussa ilmenee kiinnostava ristiriita. Toisaalta väitettiin, että syrjäseutujen asukkaat – olkoonpa sitten Savon, Hämeen tai Karjalan perukoilta – eivät olleet saavuttaneet vielä samaa sivistyksen tasoa ja kypsyyttä kuin eteläisen Suomen kaupungeissa. Toisaalta kirjoitustaidon ja käsialan perusteella oletettiin, että kirjoittajat eivät välttämättä kuuluneet kouluttamattomimpaan väestöryhmään. Järjestöt olivat erilaisia ja iltamiin osallistui taustaltaan monenlaisia ihmisiä, joten niissä tapahtui väistämättäkin eri yhteiskuntaluokkien kohtaamisia.

Tulkitsen, että sivistymättömyys nähtiin osittain synonyyminä ymmärtämättömyydelle ja tietämättömyydelle; siinä missä suhtautuminen kahteen jälkimmäiseen oli lempeämpää ja anteeksiantavampaa, *sivistymättömyys* leimasi huonosti käyttäytyvän ihmisen kokonaisvaltaisemmin. Pälkjärvellä Ilmakan kylässä huvipostin käyttäjiin vedottiin seuraavasti: ” Pyydän huomauttaa, ettei huwipostissa sowi käyttää joutawuksia päällekirjoituksissa, joita siellä kuulin. Ehkä teillä tuli ymmärtämättömyydessä, waan wasta muistakaa.” (*Laatokka* No 122, 31.10.1907.) Parempaa käytöstä odotettiin myös epäkypsiksi moitituilta sysmälaisiltä: ” Ajatelkaa toki enemmän ja tehkää toiste paremmin.” (*Lahti* No 31, 27.2.1906.) Silloin kun huono käytös nähtiin tahattomana ymmärtämättömyytenä ja ajattelemattomuutena, nuhtelun tarkoituksena oli lähinnä varmistaa, että vastaava käytös ei tulisi toistumaan.

”Päätettiin lopettaa siksi kunnes nuoriso siwistyy” – ratkaisuehdotuksia huvipostin aiheuttamiin ongelmiin

Huviposti oli aikalaiskirjoittelun perusteella monille järjestöille vähintäänkin kiusallinen vaiva, sillä sen verran toistuvia väärinkäytökset olivat. Huvipostin käyttäjiin vedottiin jatkuvasti, jotta ongelmakäyttäytyminen loppuisi ainakin sivistysvaatimusten, järjestön maineen ja yleisen rauhan tähden. Varoituksia ja myös suoranaista uhkailua käytettiin retorisenä keinona sanomalehtiteksteissä. ”Yhden neuwon annan sinulle, joka itses teet syylliseksi moisiin tekoihin, että pyydät tämän lehden palstoilla julkisesti anteeksi nyt heti, muussa tapauksessa passitamme sinut ulos koko Lauritsalan alueelta. Tee heti mitä tässä pyydetään, niin saat wielä armon.”, julisti nimimerkki Seweerus

I:nen Lauritsalasta huvipostin väärinkäyttäjille. (Lauritsala, *Itä-Suomen Sanomat* No 35, 26.3.1907.) Sosialistiin kirjoittanut nimimerkki Ähkämato oli samoilla linjoilla: ”Ja niille jotka huvipostissa toisilleen kirjoittawat niin törkeitä haukkumisia, entisistä varoituksista huolimatta minä vielä warotan ajoissa sellaisen tyhmyyden lopettamista joka minusta tuntuu kowin ikäwältä.” (Nimimerkki Ähkämato. *Sosialisti* No 233, 9.10.1909.)

Konsta Kajander on havainnut tutkimissaan paikalliskirjeissä jo 1850-luvun lopussa omaa paikallisyhteisöä moralisoivia sävyjä, ja etenkin kirjoitusten vastineissa saatettiin mennä henkilökohtaisuuksiin. Kirjoittaja saattoi ojentaa toista kirjoittajaa näkemyksistään tai puolustaa paikkakuntaa vääriksi kokemistaan syytöksistä, mitä Kajander sosiologi Rogers Brubakerin teoriaan nojautuen kutsuu *vastuuttamiseksi*. (Kajander 2000, 57; 117.) Tulkitsen anteeksipyyntöön vaatimuksen myös varsin kovaan retoriikkaan nojautuvana vastuuttamisena. Sitä käytettiin vuosisadan alun huvipostikeskustelussa silloin, kun syyllisten epäiltiin kuuluvan omaan yhteisöön.

Sanomalehtien varoitukset, vetoomukset ja uhkaukset perustuivat oletukselle, että kirjoittajien henkilöllisyys tiedettiin tai oli vähintäänkin selvitettävissä. Sara Ahmed kirjoittaa pelon affektiivisesta politiikasta tarkastelemalla syyskuun 2001 terrori-iskujen jälkeistä julkista retoriikkaa ja poliittisia päätöksiä. Muslimiväestöä alettiin tuolloin rinnastaa pelon lähteenä oleviin pahantekijöihin potentiaalisina terroristeina, joita ”tavallisten kansalaisten” kehoitettiin pitämään silmällä. Terroristi oli siis mahdollisesti *kuka tahansa* – ja turvattomuuden aiheuttama ahdistus ilmeni entistä tiukempina rajanvetoina *meidän* ja *muiden* välillä. (Ahmed 2018, 101–102.) Tulkitsen Ahmedin ajatuksia mukaillen törkeän huvipostikirjeen kirjoittajaa näkymättömänä uhkana. Kirjoittajan anonyymisyys tarkoittaa, että kirjoittaja voi olla *kuka tahansa* – ja tätä nimetöntä epämääräistä uhkaa vastaan täytyy puolustautua. Ahmedin tulkinta pohjaa ajatukseen siitä, että pelko saa ihmiset kääntymään uhkaavina koetuista kohteista kohti tutuiksi ja turvallisiksi määrittäneitä asioita (Ahmed 2018, 104). Pelon ja vastenmielisyyden tunteet saavat huvipostikeskusteluun osallistujat kääntymään sivistyksen ja muiden yhteisölle merkittävien arvojen puoleen ja hyökkäämään väärinkäytöstä vastaan. Se että pelko saa kiristämään rajanvetoa itsen ja vieraan välille, konkretisoituu edellä esiteltyssä tapauksessa, jossa törkeät Lauritsalan työväenyhdistyksen iltamien huvipostikirjeet aiheuttivat läsnäolijoissa pahaa mieltä ja katkeruutta.

Huvipostin väärinkäytökset eivät voineet jäädä yksittäisten ihmisten keskinäiseksi uhitteluksi, sillä kyse oli laajemmin yhteisön intresseistä ja maineesta, jota haluttiin varjella. Huvipostia koskevia linjauksia täytyi siis tehdä myös seurojen omassa toiminnassa. Toisaalta seurat eivät yksimielisesti myöskään halunneet luopua huvipostista. Se oli yleisöä kiinnostava ohjelmanumero, joka kaiken lisäksi kartutti kassaa, vaikka jotkut näkivätkin sen ”hävyttömänä nylkemislaitoksena” (Valistusseurain vainioilta. *Käkisalmen Sanomat* No 133, 23.11.1908). Asiaa käsiteltiin myös iltamissa, kuten Sauvon nuoriseuran piirin kokouksessa, jossa A. Swanberg piti puheen siitä, ”miten saataisiin roskakirjeet poistetuksi huvipostista ja niitten sijalle hauskat ja siweelliset kirjeet ystäviltä lähetettäväiksi.” (*Turun Sanomat* No 1279, 08.04.1909). Iltamat olivat aatteellisen valistuksen ja viihteellisen ohjelman kohtaamispaikkana alttiina jatkuvalla kritiikille ja arvioille soveliaisuudesta ja

sivistyksestä. Sen vuoksi myös ehdotukset huvipostin rajoittamisesta tai lakkauttamisesta nostettiin aika ajoin pöydälle.

Järjestöjen huvitoimikunnat pohtivat kokouksissaan keinoja huvipostiongelman hillitsemiseksi, ja kokousten pöytäkirjoista julkaistiin otteita lehdissä tiedonannoksi iltamayleisölle. Pohjois-Karjalan nuorisoseuran vuosikokouksessa päätettiin, että huvipostissa ilmenneen ”wallattomuuden, kewytmielisyyden ja suuren riwouden” vuoksi ohjelmanumeroa tuli käyttää ainoastaan ”hyvin rajoitetussa muodossa” (*Pohjois-Karjala* No 34, 22.3.1906). Rajoitettu muoto saattoi viitata suljetuista kirjeistä luopumiseen ja niiden korvaamiseen avonaisilla korteilla: näin oli päätetty tehdä hävyttömien kirjeiden vuoksi myös ainakin Hakalin torppariosaston tilaisuuksissa (Huviposti, *Kansan Ääni* No 28, 7.3.1908). Huvitoimikunnat saattoivat myös kannustaa järjestäjiä ottamaan ylös kirjoittajien henkilöllisyyden väärinkäytösten välttämiseksi:

Jokainen kirje joka ”postiin” otetaan, merkitään numerolla. Samalla kirjoitetaan listaan jokaisen kirjeenjättäjän nimi ja kirjenumero. Jos nyt sitte ilmeneisi kirjeissä jotain pahaa tai loukkaawaa, woi asianomainen ilmoittaa siitä kirjeiden jakajalle, jolla tuollainen lista on taskussaan. Silloin on helppo wetää ilkeyden kirjoittaja esiin yleisön nähtäväksi. Tämä keino tepsii, sillä ilkeyden kirjoittajat owat tawallisesti nimettömiä sala-ampujia. Koettakaapa! (Nimimerkki Abc. *Rajavahti* No 87, 10.8.1911.)

Kuten aineisto osoittaa, huvipostikeskustelussa niin kutsutut pahantekijät eli solvaavien kirjeiden kirjoittajat jäävät melkein aina anonyymeiksi – tai häilyvät anonyymien tai tunnistettavan yksilön rajalla. Kuitenkin keskustelujen kieli- ja mielikuvat *piirtävät rajat* tälle ruumiille. Siitäkin huolimatta, että väärinkäytöksestä epäilty ei ole yksilöitävissä, hänet on mahdollista *kuvitella ruumiillisena olentona*, joka edustaa erilaisia yhteisön arvoja ja yhtenäisyyttä uhkaavia asioita eli aikalaistermein esimerkiksi sivistymättömyyttä, eläimellisyyttä ja barbariaa. Kun syyllinen voi olla periaatteessa ”kuka tahansa”, uhan tunnistaminen ja siltä puolustautuminen edellyttää, että hahmolle piirretään rajat. Vain tällä tavoin syyllinen voidaan torjua. Vastakohtaksi pahaa edustavalle sivistymättömälle muodostuu todistajien yhteisö, eli ”me”. Ahmedin terrorismia koskevassa esimerkissä ”me” ovat ”ihmisiä”, ”rationaalisia” ja ”selviytyjiä” (Ahmed 2018, 129), huvipostikeskustelussa esimerkiksi ”sivistyneitä”, ”työläisiä” ja ”kunnon kansalaisia”. Yhdistävänä tekijänä molemmille on ”yhtä pitäminen” eli tapahtumien tuomitseminen *yhdessä*, mikä luo yhteisön. Yhtä pitäminen ei kuitenkaan tarkoita ainoastaan yhdessä tuomitsemista, vaan sitä, että kuvottavaksi määritelty asia myös *karkotetaan* (ks. Ahmed 2018, 129).

Huvipostikeskustelussa inhoa ilmaisevat äänenpainot kertovat vahvaa viestiään: pysy poissa tai opettele käyttäytymään. Tässä yhteydessä paheksunta tai torjunta on kuitenkin tietyin ehdoin avoin sille, että väärinkäytöksestä syytetty lopulta voi – katumuksen kautta – saada armon, kuten edellä mainittu esimerkki Lauritsalasta osoittaa (*Itä-Suomen Sanomat* No 35, 26.3.1907). Katumuksen ja anteeksipyyntöä kautta mahdollistuva armo ja anteeksianto antavat mahdollisuuden liittyä *meihin* tai mahdollisesti myös palata yhteisöön normirikkomuksen jälkeen.

Ahmedin teoriaan on tukeutunut myös vallankumousajan arkkiveisuja tutkinut Sami Suodenjoki. Hän näkee materiaalisesti huonosti aikaa kestävät arkkiveisuvihot tunnevaluuttana, joka saa käyttövoimansa tunteen kierrättämisestä laulunsanoina ja musiikkina kehojen välillä – tunne siis voimistuu ja saa lisää affektiivista arvoa ollessaan liikkeessä (Suodenjoki 2020, 58). Niin ikään materiaalisesti vähäpätöinen huviposti on hyvä esimerkki tunteen kiertämisestä ja affektin voimistumisesta silloin, kun se on irrottanut alkuperäisestä materiaalisesta muodostaan – kirjeestä, kortista tai paperilappusesta.

Huvipostitapaukset ovat keskenään erilaisia, mutta yhtenä esimerkkinä voidaan hahmotella seuraavanlainen kiertokulku: Anonyymi henkilö kirjoittaa affektiivisesti latautuneen kirjeen ja sen päälle solvaavan osoitteen, jonka jättää iltamien huvipostissa jaettavaksi. Kirjeen jakaminen ja solvaavan osoitteen lukeminen ääneen aiheuttaa vastaanottajassa häpeää (muiden edessä) ja paheksuntaa iltamayleisön joukossa. Affektit purkautuvat paikan päällä mielipahana ja torailuna, kuten edellä mainittu esimerkki Maamme-laulusta osoittaa (Yleisöltä, *Suomalainen* No 52, 8.5.1903). Jälkikäteen solvauskirjeen vastaanottaja tai sivustakatsoja kirjoittaa sanomalehteen loukkaantuneen yleisönosastokirjoituksen tai iltamaraportin, jossa ilmaisee paheksuntansa väärinkäyttäjää kohtaan. Lukijan – ja ennen kaikkea lukijoiden – toivotaan tarttuvan tunteeseen ja tuntevan pahennusta vääryyttä kokevan *kanssa* tai hänen *puolestaan* sekä reagoivan väärinkäyttöä *vastaan*.

Huviposti yhteisön rajojen määrittäjänä – loppupäätelmät

Huviposti oli 1900-luvun alussa eläneille ihmisille monien vaikeiden ja ristiriitaisten tunteiden purkautumisväylä. Olen tarkastellut artikkelissani huvipostia affektiivisena ilmiönä ja selvittänyt Sara Ahmedin tunteiden tarttumista painottavasta näkökulmasta käsin syitä huvipostin herättämille kiihtyneille reaktioille sanomalehdissä. Tutkimukseni osoittaa, että huvipostiin osallistuneet ja iltamakulttuurin vaikutuspiirissä olleet ihmiset käyttivät ohjelmanumeroon kytkeytyvää tunneperäistä puhetta tietoisesti erilaisten päämäärien saavuttamiseen. Huvipostin osaksi julkinen luonne mahdollisti sen, että näennäisesti vain kahden yksilön – kirjeen kirjoittajan ja vastaanottajan – väliseksi tarkoitettu viestintä saattoi herättää tunteita myös ulkopuolisissa, jotka loukkaantuivat kirjeen vastaanottajan tai laajemmassa merkityksessä yhteisön puolesta. Ahmedin näkemys tunteiden muodostamista ruumiin rajoista ja pinnoista konkretisoituu huvipostikeskustelussa näkymätöntä uhkaa vastaan kohdistuvana vastenmielisyytenä ja torjuntana. Koska *minä* ja *me* muodostuvat kosketuksissa toisiinsa, on näkymätön pahantekijä tehtävä näkyväksi. Tämä näkyväksi tekeminen tapahtuu affektiivisen puheen avulla.

Kiinnostavaa voimakkaassa tavassa reagoida huvipostiin ei niinkään ole syyllisten selvittäminen, vaan se, miten yhteisöjen arvoja vaalittiin kontrolloimalla, rajoittamalla ja ohjailemalla tunneilmaisua oikeaksi katsottuun suuntaan. Yhteisöt eivät olleet valmiita tai stabiileja, vaan muodostuivat myös tunneilmaisun ohjailun avulla. Käyttäjilleen huviposti antoi mahdollisuuden haastaa, provosoida ja kyseenalaistaa yhteisiä arvoja – tai ihan vain tehdä kiusaa ilman väistämätöntä kiinnijäämisen vaaraa. Anonymiteetti niin kirjeissä kuin sanomalehdissä horjutti ja haastoi valtapositiota. Tästä syystä huviposti oli uhka ennen kaikkea kuvitellulle ja toivotulle, vaikkakaan ei

välttämättä todelliselle yhteisölle. Vaikka yli sadan vuoden takaista huvipostikulttuuria ja sen tietyssä ajallisessa yhteydessä ilmennyttä affektiivista toimintaa ei voida suoraan verrata nykyisiin verkkoalustoihin, joissa moderaattorit pyrkivät suitsimaan anonymiteetin mahdollistamaa kiusantekoa ja häiriköintiä, yhtäläistä menneisyydelle ja nykyisyydelle on neuvottelu ilmaisun ja sananvapauden rajoista.

Syyllisiä huvipostin väärinkäyttöksiin etsittiin luokkarajojen eri puolilta niin koulutettujen ja kirjoitustaitoisten piiristä kuin sivistymättömiksi leimattujen, ”eläimellisesti” käyttäytyvien syrjäseutujen asukkaiden joukosta. Huvipostin luomaa uhkaa torjuttiin vetoamalla käyttäjiin monin tavoin: säälimällä ja paheksumalla, sivistykseen vetoamalla ja toisaalta myös suoranaisilla uhkauksilla. Uhkakuvia nähtiin sekä oman yhteisön sisällä että ulkopuolella, ja siksi ”vääränlaisen” aineksen karsimiseen käytettiin ainakin retorisesti kovia otteita. Torjuvilla ja paheksuvilla sanoilla tehtiin eroa toisiin, ei-toivottuihin ihmisiin, jotka eivät jakaneet *meidän* arvojamme. Toisaalta kovat sanat saattoivat toimia myös mahdollisuutena anteeksiantoon yhteisön sisällä. Teosta opiksi ottamalla, katumalla ja anteeksi pyytämällä saattoi vielä olla mahdollista palata omiensa joukkoon.

Keskusteluissa käytettiin tunneperäisiä ilmauksia siksi, että niillä oli jokin tarkoitus. Samasta syystä huvipostin affektiivisuutta tutkiessa täytyy kyetä kontekstualisoimaan kuvailtu tilanne ja ikään kuin näkemään tunnesanan *taakse*. Esimerkiksi huvipostin väärinkäyttöön kohdistuva vastenmielisyyden kuvaus saattoi pohjimmiltaan johtua tuntemattoman pelosta tai iljetyksen toivottiin aiheuttavan rikkomuksen tekijässä häpeän tunteen. Artikkelissa analysoidut huvipostikeskustelut ovat pääasiassa huonoa huvipostikäytöstä sivustakatsoneiden kirjoituksia, joilla ei ainakaan julkilausuttuina ole henkilökohtaista motiivia. Jatkokysymyksinä on kuitenkin kiinnostavaa pohtia, millä tavoin esimerkiksi kysymykset kunniaista ja väkivallan uhasta konkretisoituvat silloin, kun solvaus- tai uhkauskirjeen vastaanottaja nousee puolustamaan mainettaan.

Olen tarkastellut tässä artikkelissa huvipostia maantieteellisesti silloisen Suomen alueella vaikuttaneena ilmiönä ja suomenkielisen aineiston valossa. Jatkossa olisi kiinnostavaa selvittää, millainen huvipostin rooli ruotsinkielisten yhdistysten iltamissa oli – ja millä tavoin ruotsin- ja suomenkielisten yhdistysten iltamaohjelmat ylipäättään poikkesivat toisistaan. Niukkojen ruotsinkielisten lähteiden perusteella voi olettaa, että ainakaan yhtä voimakkaan affektiivinen ilmiö huviposti ei ruotsinkielisten yhdistysten iltamissa ollut. Myös huvipostin kansainvälisiä kytköksiä ja asemaa esimerkiksi siirtolaisyhteisöjen tapahtumissa on syytä selvittää toisessa yhteydessä.

FM, väitöstutkija Asta Sutinen, folkloristiikka ja alue- ja kulttuurintutkimus, Historian ja kulttuuriperinnön tohtoriohjelma, Helsingin yliopisto.

Viitteet

[1] Aikarajaus ei ole vuoden tarkkuudella täysin ehdoton, mikäli tekstiesimerkki on sisällöllisesti relevantti.

[2] Osumia *huviposti*-hakusanalla vuosien 1900 ja 1910 välillä 7176; 1910–1919 6732 ja 1920–1929 2632.

[3] Eeva Ala-Sankilan ja Fredrik Litzénin kirjeet Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistossa sekä Kenraalikuvernöörin arkiston huvipostikirjeet vuodelta 1900.

Lähteet

Kansalliskirjaston digitoidut sanomalehtiaineistot

Hämeen Sanomat 1910

Hämeen voima 1908

Hämetär 1907

Itä-Hämeen raivaaja 1906

Itä-Suomen Sanomat 1907

Jaakkiman Sanomat 1909

Kansan Ääni 1908; 1910

Karjalan Sanomat 1907, 1909

Karjalatar 1907

Keski-Suomi 1891

Käkisalmen Sanomat 1908

Laatokka 1907

Lahti 1906

Maakansa 1910

Mikkelin Sanomat 1908; 1910

Pohjois-Karjala 1906

Pohjois-Savo 1906

Rajavahti 1909; 1911

Salmetar 1908

Satakunta 1896

Savon työmies 1908

Sorretun voima 1909

Sosialisti 1909

Suomalainen 1903

Turun Sanomat 1909

Työ 1908; 1909; 1911

Uusmaalainen 1907

Wiipuri 1906

Tutkimuskirjallisuus

Ahmed, Sara. 2018. *Tunteiden kulttuuripolitiikka*. Suomentanut Elina Halttunen-Riikonen. Tampere: niin & näin.

Bauman, Richard. 1986. *Story, Performance, and Event. Contextual Studies of Oral Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bauman, Richard. 2004. *A World of Others' Words. Cross-Cultural Perspectives on Intertextuality*. Oxford: Blackwell Publishing.

Bauman, Richard. 2012. Performance. Teoksessa *A Companion to Folklore*, toim. Regina F. Bendix & Galit Hasan-Rokem, 147–180. Malden, Mass: Wiley-Blackwell.

Huhtala, Anna. 2025. *Sanoin kuviteltu kuolema. Väkivalta- ja onnettomuuskuolemien julkinen käsittely Suomessa 1920- ja 1930-luvuilla*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopiston väitöskirjat 1192. Tampere: Tampereen yliopisto.

Huhtala, Anna, Niina Hämäläinen & Hanna Karhu. 2022. Murhaveisuja ja muunlaista murhetta. Tunteet ja tunneyhteisöt suullis-kirjallisissa aineistoissa. *Elore* 29, 2: 9–33 <https://doi.org/10.30666/elore.121513> [Haettu 9.9.2025].

Hänninen, Reetta. 2023. *Kapinaa ja kiusantekoa. Venäjän sortokoneiston vastustus Suomessa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kajander, Konsta. 2022. *Talonpoika, herra, puoliherra. Etnologinen tutkimus puoliherra-kategorioista ja talonpoikaisuuden kulttuurisista malleista suomalaisissa sanomalehdissä 1847–1870*. JYU Dissertations 316. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto., <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8428-1> [Haettu 9.9.2025.]

Kokko, Heikki. 2016. *Kuviteltu minuus. Ihmiskäsityksen murros suomenkielisen kansanosan kulttuurissa 1800-luvun puolivälissä*. Acta Universitatis Tamperensis 1455–1616. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0282-5> [Haettu 9.9.2025].

Kuismin, Anna. 2021. Rahvas ja kirjallisuuden rikkaruohot. Arkkiveisujen tekijät, myyjät ja kuluttajat 1800-luvun Suomessa. *Ennen ja Nyt: Historian tietosanomat* 21, 1: 44–65, <https://doi.org/10.37449/ennenjanyt.90990> [Haettu 9.9.2025].

Kurkela, Vesa. 2020. Työväeniltamat – sovellettua varieteeta. Työväenliikkeen juhlaperinne 1800-luvun huvikulttuurin jatkeena. Teoksessa *Työväen taide ja kulttuuri muutosvoimana*, toim. Saijaleena Rantanen, Susanna Välimäki & Sini Mononen, 87–124. Helsinki: Tutkimusyhdistys Suoni ry & Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.

Leino-Kaukiainen, Pirkko. 2007. Suomalaisten kirjalliset taidot autonomian kaudella. *Historiallinen Aikakauskirja* 105, 4: 420–438, <https://doi.org/10.54331/haik.139450> [Haettu 9.9.2025.]

Mikkola, Kati. 2009. *Tulevaisuutta vastaan. Uutuuksien vastustus, kansantiedon keruu ja kansakunnan rakentuminen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1251. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Pulkkinen, Tuija. 2011. J. V. Snellman poliittisena ajattelijana – siveellisyys. Teoksessa *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen. Poliittisen käsitteen historia*, toim. Tuija Pulkkinen & Antu Sorainen, 36–55. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Rajavuori, Anna. 2017. *Esityksen politiikka. Sosialistinen agitaatio keskisuomalaisella maaseudulla 1906–1908*. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, <http://hdl.handle.net/10138/184737> [Haettu 9.9.2025.]

Reddy, William. 2001. *The Navigation of Feeling: A Framework for the History of Emotions*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rosenwein, Barbara H. 2006. *Emotional Communities in the Early Middle Ages*. Ithaca; London: Cornell University Press.

Salmi-Niklander, Kirsti. 2013. Yhteisöllisen kirjoittamisen ensiaskeleita. Teoksessa *Kynällä kyntäjät. Kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa*, toim. Lea Laitinen & Kati Mikkola, 384–409. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sarmela, Matti. 1994. *Suomen perinneatlas. Suomen kansankulttuurin kartasto 2*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sorvali, Satu. 2023. *Sapenpurkua ja sanasotia. 1800-luvun lopun suomalaislehdistön ärtynyt tunne- ja keskustelukulttuuri*. Turun yliopiston julkaisuja – Annales Universitatis Turkuensis B 642. Akateeminen väitöskirja. Turku: Turun yliopisto, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9497-7> [Haettu 9.9.2025.]

Sorvali, Satu. 2022. Äkäiset akat ja kiivaat herrat – sukupuoli ja luokka ärtymystä määrittävinä tekijöinä 1890-luvun lehtikirjoituksissa. *Ennen ja Nyt: Historian tietosanomat* 22, 3: 1–24. <https://doi.org/10.37449/ennenjanyt.112320> [Haettu 9.9.2025.]

Suodenjoki, Sami. 2020. Arkkiveisut työväen kumouskokemusten muovaajina. Teoksessa *Työväen taide ja kulttuuri muutosvoimana*, toim. Saijaleena Rantanen, Susanna Välimäki & Sini Mononen, 49–86. Helsinki: Tutkimusryhdistys Suoni ry & Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.

Stark, Laura. 2013. Sanomalehtien maaseutukirjeet. Itseilmaisun into ja lehdistön portinvartijat. Teoksessa *Kynällä kyntäjät. Kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa*, toim. Lea Laitinen & Kati Mikkola, 145–177. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Stearns, Peter N. 2017. *Shame. A Brief History*. University of Illinois Press.

Suodenjoki, Sami. 2020. Arkkiveisut työväen kumouskokemusten muovaajina. Teoksessa *Työväen taide ja kulttuuri muutosvoimana*, toim. Saijaleena Rantanen, Susanna Välimäki & Sini Mononen, 49–86. Helsinki: Tutkimusryhdistys Suoni ry & Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.

Tepora, Tuomas. 2020. Kuinka tunnehistoriaa tutkitaan. Teoksessa M. Danielsbacka, M. O. Hannikainen & T. Tepora (toim), *Avaimia menneisyyteen: opas historiantutkimuksen menetelmiin*, 39–58. Helsinki: Gaudeamus.

Tommila, Päiviö, toim. 1988. *Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Kuopio: Kustannuskiila Oy.

Virtanen, Leea. 1999. *Suomalainen kansanperinne*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.